Kutu 2.3

İktisadi Faaliyet Koşullarının Firma Girişlerine Etkisi: Nicelik mi Nitelik mi?

İktisadi faaliyetteki döngüsel gelişmelerin firma dinamikleri üzerinde üretim, talep veya istihdam kanalından etkileri olmakta ve bu durum yeni firma girişlerini etkilemektedir. Ekonomik aktivitenin canlı olduğu dönemlerde uygun finansal koşulların da desteğiyle yeni yatırımların ve firmaların faaliyete geçme sıklığı artmaktadır. Talebin zayıfladığı ve finansal koşulların sıkılaştığı dönemlerde ise firmaların faaliyete geçme ve yeni istihdam oluşturma kararları ertelenebilir. Finansal maliyetler ve talep koşullarının yanı sıra firmaların gelecek döneme ilişkin talep koşulları ve hasılata yönelik beklentileri de bu kararlar üzerinde etkili olmaktadır. Buna karşılık, daha sıkı koşullarda giriş kararı veren firmaların daha yüksek başlangıç verimliliğine, daha büyük istihdam ölçeğine veya daha sağlam özkaynak yapısına sahip olması mümkündür. Bu nedenle firma girişleri değerlendirilirken niceliksel göstergelerin yanında kompozisyonel özelliklerin de ele alınması gerekmektedir. Bu çalışmada, farklı iktisadi faaliyet koşullarında giriş yapan firmaların giriş özellikleri ile takip eden yıllardaki istihdam ve verimliliği incelenmektedir. Çalışmanın bulguları, dezenflasyon sürecinde uygulanan para politikası ile birlikte gözlenen iç talep koşullarındaki dengelenmenin reel ekonomi üzerindeki yansımalarını anlamak açısından önem taşımaktadır.

Firma Girişleri, Seçim ve Kalıcılık

Firma girişlerine ilişkin yapılan çalışmalar girişlerin ekonomik çevrimlerle aynı yönde hareket ettiğine işaret etmektedir. Lee ve Mukoyama (2015), genişleme dönemlerinde daha fazla üretim tesisinin faaliyete geçtiğini ve kurulan tesislerin büyüklük ile verimlilik dağılımının çevrim boyunca değiştiğini göstermektedir. Sedláček ve Sterk (2017) ile Moreira (2017), kuruluş anındaki makroekonomik koşulların firma gruplarının izleyen yıllardaki istihdam ve büyüme performansıyla ilişkili olabileceğini vurgulamaktadır. Bu çalışmalar, giriş anındaki koşulların yalnızca o yılki firma sayısını değil, daha sonraki firma dinamiklerini de etkileyebileceğine işaret etmektedir. Literatürdeki bir diğer yaklaşım, olumsuz koşullarda finansman ve giriş eşiklerinin yükselmesinin daha güçlü seçilime neden olabileceğini öne sürmektedir. Ates ve Saffie (2021) ani sermaye duruşları sonrasında daha az firmanın giriş yaptığını, ancak finansal seçilimin giriş yapan firmaların ortalama verimliliğini yükseltebildiğini göstermektedir. Bu mekanizma, giriş anındaki koşullarla ilişkili başlangıç farklarının kalıcı olup olmadığının firma yaşı boyunca izlenmesini gerektirmektedir.

Grafik 1: Giriş Yapan Firma Sayısı* (Bin Adet)

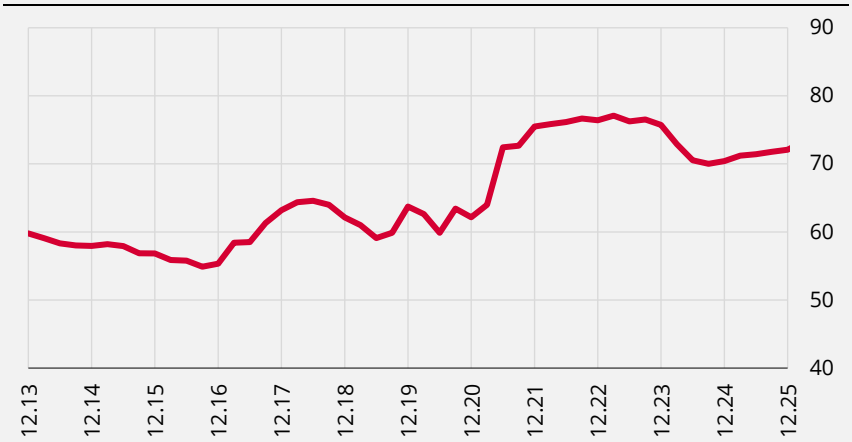

Kaynak: SGK, Yazarların hesaplamaları.
* Serinin dört çeyrek hareketli ortalaması alınmıştır.

Veri, Betimsel Bulgular ve Yöntem

Analiz, 2010-2024 döneminde firma düzeyindeki istihdam kayıtları ile firmaların yıllık bilanço verilerini birleştirmektedir. Çalışmada firma girişi, firmanın resmi kuruluşu ve tüzel kişilik kazanması olarak değil, iktisadi açıdan sistemde aktif faaliyet göstermeye başlaması olarak tanımlanmaktadır. Bu

kapsamda, en ölçülebilir gösterge olarak firmanın çalışan istihdam etmeye başladığı ilk dönem firma girişi olarak belirlenmiştir (Grafik 1). Firmalara ilişkin analiz edilen temel sonuç değişkenleri firmaların istihdam ve çalışan başına ciro oranı ile hesaplanan emek verimliliğidir. İktisadi faaliyet koşulları reel GSYİH'nin HP filtresiyle elde edilen eğiliminden sapmasıyla ölçülen çevrimsel gösterge kullanılarak belirlenmektedir.

Grafik 2, giriş anında farklı iktisadi koşullara maruz kalan firmaların giriş anı özelliklerine ilişkin ilk karşılaştırmayı sunmaktadır. Firma giriş oranı ekonomik aktivitenin daha canlı olduğu dönemlerde yaklaşık yüzde 4,8; daha sıkı koşullarda yüzde 4,18'dir. Buna karşılık sıkı dönemlerde giriş yapan firmaların ortalama istihdam ve verimlilik büyüklüklerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu gözlemler faaliyetini sürdüren ve veri setinde yer almaya devam eden firmalar üzerinden hesaplanmaktadır. Çıkış durumunda ilgili özelliklerinin gözlemlenemeyecek olması, farklı dönemlerde giriş yapan firmaların farklı sağkalım özelliklerine sahip olması halinde gözlenen özellikleri etkileyebilecektir. Belirli bir süre sonunda gözlenmeye devam eden firmaların giriş anındaki toplam firma sayısına oranı olarak ifade edilen sağkalım olasılıkları dönemler arasında oldukça yakın tahmin edilmiştir. Bu duruma bağlı olarak firma özelliklerine ilişkin elde edilen sonuçların belirgin biçimde etkilenmesi beklenmemektedir. Böylelikle, iktisadi faaliyetin daha canlı olduğu dönemlerde girişlerin miktar olarak arttığı ancak dönemler arasında gözlenen farklara göre giriş yapan firma özelliklerinin farklılaşabildiği bir nicelik-nitelik ayrımı oluşmaktadır.

Grafik 2: İktisadi Faaliyet Koşullarına Göre Firma Karşılaştırmaları*

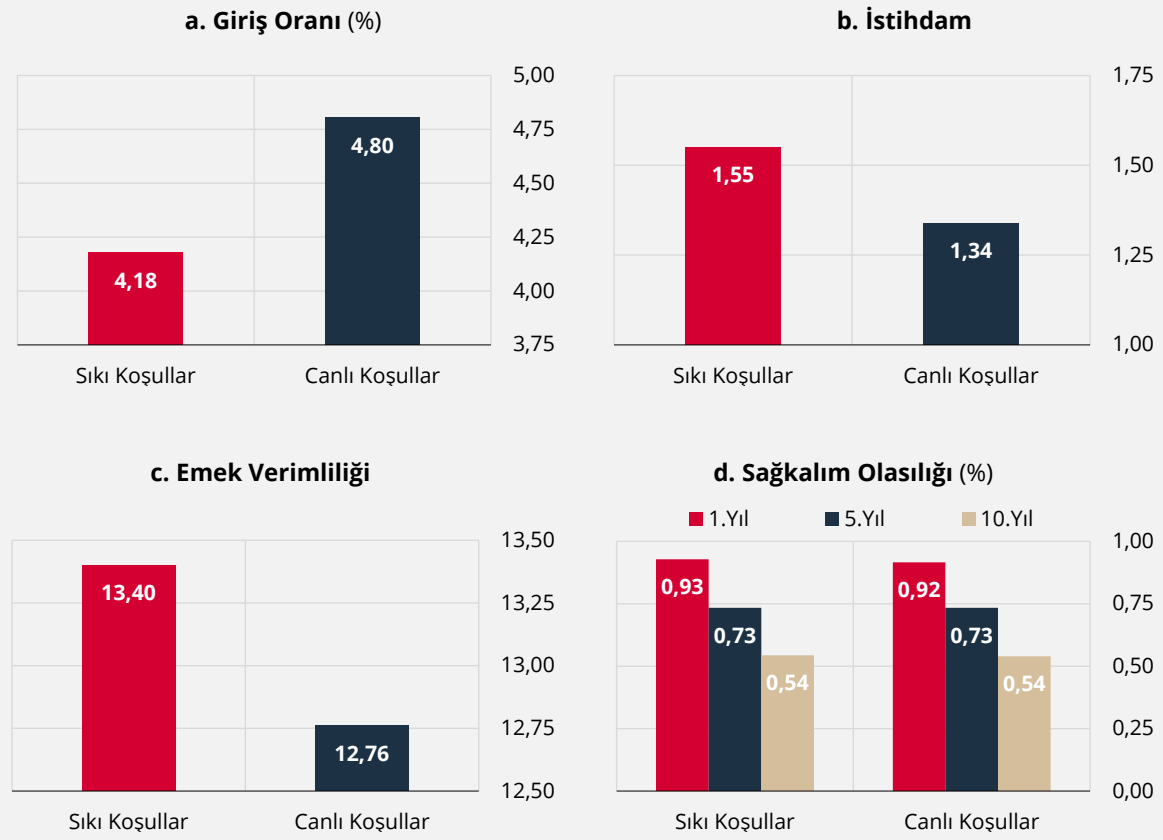

Kaynak: Yazarların hesaplamaları.
* İstihdam kişi sayısı, emek verimliliği ise doğal logaritma ile ifade edilmektedir. Panel (a)-(c) için iki dönem ortalamasının birbirine eşit olduğu sıfır hipotezleri t-testi ile ile sınanmıştır. P-değerleri panel (a) için 0,0001; panel (b) için 0,0014 ve panel (c) için 0,0115'tir. Sağkalım olasılıkları Kaplan-Meier analizi ile tahmin edilmiştir.

Sunulan ortalamalar aynı zamanda dönemler arasında firma yaşı, zaman ve firmaya ilişkin özelliklerdeki farklılıkları içermektedir. Bu sebeple, giriş anındaki iktisadi koşullar ile devam eden dönemlerdeki firma özellikleri arasındaki ilişki, söz konusu farklılıkların da kontrol edildiği bir ekonometrik model ile incelenmektedir.

$$y_{i,a} = \alpha + \sum_{k=1}^{13} \beta_k \left[1\{Firma\ Yaşı = k\}\ x\ Ekonomik\ Faaliyet_{Giriş\ Anı}\right] + \delta_a + \tau_t + \lambda_{s(i)} + \vartheta_{l(i)} + \varepsilon_{i,a} \quad (1)$$

Denklem (1)'de verilen $y_{i,a}$ değişkeni i firmasının girişten sonraki a yaşındaki gözlenen istihdam veya emek verimliliğinin doğal logaritmasını göstermektedir. $Ekonomik\ Faaliyet_{Giriş\ Anı}$, firmanın giriş yaptığı tarihteki reel GSYİH açığıdır. β_k katsayıları, giriş anındaki iktisadi faaliyet ile firmanın k yaşındaki istihdam ve emek verimliliği arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır. Pozitif değer giriş koşulları ile firma özellikleri arasında aynı yönlü ilişkiye işaret ederken negatif değer ters yönlü ilişkiyi göstermektedir. Bu durumda, β_k katsayısının pozitif olması, daha sıkı iktisadi koşullarda, yani reel GSYİH açığının negatif olduğu dönemlerde giriş yapan firmaların daha düşük istihdam ve verimliliğe; katsayının negatif olması ise daha yüksek istihdam ve verimliliğe sahip olduğunu ima etmektedir. Firma yaşı sabit etkileri (δ_a) giriş sonrasında firmaların yaşına bağlı olarak değişen özelliklerini, zaman sabit etkileri (τ_t) bütün firmaları etkileyen talep ve enflasyon gibi zamana bağlı ortak şoklarını; sektör sabit etkileri ($\lambda_{s(i)}$) ve firma ünvanı sabit etkileri ($\vartheta_{l(i)}$) ise sırasıyla firmaların NACE-4 bazında sektörel ve şirket türüne bağlı farklılıklarını kontrol etmektedir. Böylelikle β_k katsayıları aynı yaş, dönem, sektör ve şirket türü gruplarında, farklı koşullar altında giriş yapan firmaların özellikleri arasındaki farkları yaş bazında tahmin etmektedir.

Bulgular

Yaş bazında farkları gösteren Denklem (1)'e ait β_k katsayılarının tahminlerine Grafik 3'te yer verilmektedir. İstihdam koşulları için tahmin edilen katsayıların negatif olması, iktisadi koşulların sıkılaştığı, yani reel GSYİH açığının negatif olduğu dönemlerde giriş yapan firmaların daha yüksek istihdama sahip olduğunu ve bu büyüklük farkının takip eden altı yıl boyunca korunduğunu göstermektedir. Yedinci yıldan itibaren katsayıların istatistiksel anlamlılığını yitirmesi, giriş anındaki koşulların ve erken dönem istihdam farklarının firmaların bütün yaşam döngüsü boyunca kalıcı olmadığına işaret etmektedir. Emek verimliliğine ilişkin sonuçlar da erken firma yaşlarında benzer bir görünüm sunmaktadır. Verimlilik farkına ilişkin katsayıların ilk üç yılda ayrışması ve negatif olması, sıkı koşullarda giriş yapan firmaların daha yüksek verimliliğe sahip olduğunu göstermektedir. Dördüncü yıldan itibaren bu farkların zayıfladığı ve yedinci yıl sonrasında anlamlı bir fark kalmadığı görülmektedir. Böylece, erken yaşlarda gözlenen verimlilik avantajının istihdama benzer şekilde orta vadede korunduğu, ancak uzun vadeli kalıcı bir avantaja dönüşmediği gözlenmektedir. Sonuçların ileri yaş katsayıları için daha eski dönemlerde giren ve faaliyetini sürdürebilen firmalara koşullu olduğuna ve yorumlanmasında farklı yaşlardaki farklı sağkalım olasılıkları ile çıkış oranlarının da belirleyici olduğuna dikkat edilmelidir.

Grafik 3: Giriş Koşullarının Firma Yaşı İtibarıyla Tahmin Edilen Katsayıları*

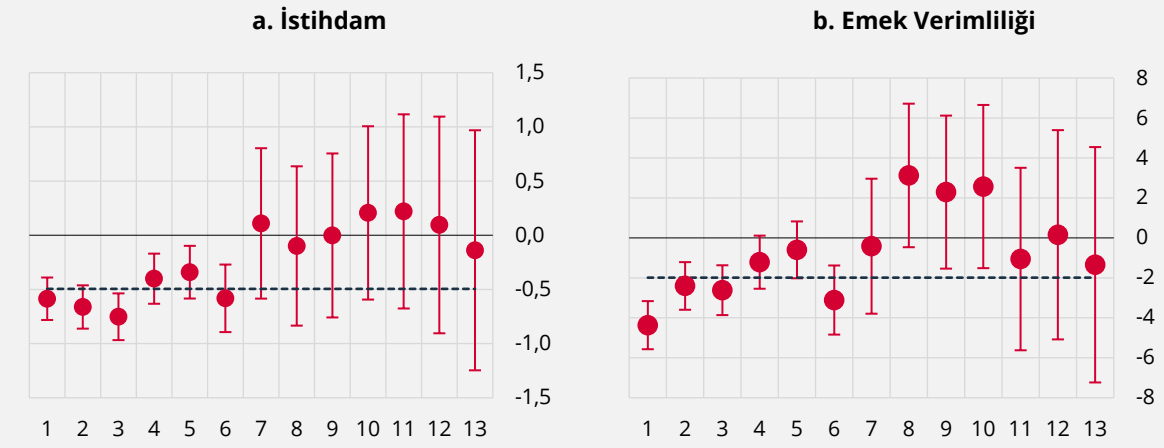

Kaynak: Yazarların hesaplamaları.

* Denklem (1)'de yer alan β katsayısının tahminlerini içermektedir. Nokta değerler tahmin edilen β katsayısını, dikey çizgiler her bir β katsayısının yüzde 95 güven aralığını göstermektedir. Kesikli yatay çizgi Denklem (1)'in yaş katsayıları olmaksızın tahmin edilmesi durumunda, giriş koşullarının ilgili değişkenler üzerindeki etkisini gösteren $Ekonomik\ Faaliyet_{Giriş\ Anı}$ değişkeninin katsayılarını göstermektedir. Gözlem sayısı 4.063.069'dur. Negatif katsayılar, GSYİH'nin ortalama eğiliminden aşağıda kaldığı dönemlerde giren firmaların ilgili yaşta daha yüksek istihdam ve verimlilik sonucuna sahip olduğunu işaret etmektedir.

Sonuç ve Değerlendirmeler

Firma girişlerine ilişkin veriler, iktisadi faaliyetin eğiliminin altında seyrettiği dönemlerde daha az firmanın giriş yaptığını ve giriş yapan firma özelliklerinin farklılaşabildiğini göstermektedir. Çalışmanın bulguları bu gözlemi desteklemekte olup firmaların giriş anında daha yüksek istihdam ve verimliliğe sahip olduğunu açıklamaktadır. Ayrıca, dönemler arası firma düzeyindeki farklılıkların takip eden yıllarda da korunmaya devam ettiği ancak ilerleyen yaşlarda azalarak korunamadığı görülmektedir. Sonuçlar firma girişlerinde bir seçilim kanalının çalıştığına işaret ederken kısa vadede giriş yapan firma sayısındaki azalmayla birlikte bu firmaların daha güçlü yapısal özelliklere sahip olabileceğine işaret etmektedir. Bu sebeple, dezenflasyon sürecinin reel etkilerini değerlendirirken olası etkilerin sadece nicelik boyutu ile ölçülebilen faktörlerle değil, niteliğe ilişkin kompozisyonel özelliklerle de ele alınması önem taşımaktadır.

Kaynakça

Ates, S. T., & Saffie, F. E. (2021). Fewer but better: Sudden stops, firm entry, and financial selection. *American Economic Journal: Macroeconomics*, *13*(3), 304-356.

Lee, Y., & Mukoyama, T. (2015). Entry and exit of manufacturing plants over the business cycle. *European Economic Review*, 77, 20-27.

Moreira, S. (2017). Firm Dynamics, Persistent Effects of Entry Conditions, and Business Cycles. *Center for Economic Studies, U.S. Census Bureau*, 17-29.

Sedláček, P., & Sterk, V. (2017). The growth potential of startups over the business cycle. *American Economic Review*, 107(10), 3182-3210.